

Свідectво
про державну
реєстрацію
серія KB № 5049
від 11 квітня 2001 р.

ВИЩА ОСВІТА УКРАЇНИ

Засновано
у 2001 році

Передплатний індекс
23823

ТЕОРЕТИЧНИЙ ТА НАУКОВО-МЕТОДИЧНИЙ ЧАСОПИС

2' 2001

Засновники:

МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ
АКАДЕМІЯ ПЕДАГОГІЧНИХ НАУК УКРАЇНИ
ІНСТИТУТ ВИЩОЇ ОСВІТИ АПН УКРАЇНИ
ВИДАВНИЦТВО «ПЕДАГОГІЧНА ПРЕСА»

Головний редактор

Віктор АНДРУЩЕНКО,

доктор філософських наук, професор, член-кореспондент АПН України, директор Інституту вищої освіти АПН України

Редакційна колегія:

Віталій БАБАК,

доктор технічних наук, професор, ректор Національного авіаційного університету

Віль БАКІРОВ,

доктор соціологічних наук, професор, ректор Харківського національного університету ім. В. Н. Каразіна

Іван ВАКАРЧУК,

доктор фізико-математичних наук, професор, ректор Львівського національного університету ім. І. Я. Франка

Микола ЄВТУХ,

доктор педагогічних наук, професор, академік-секретар Відділення вищої школи АПН України, академік АПН України

Михайло ЗГУРОВСЬКИЙ,

доктор технічних наук, професор, ректор Національного технічного університету України «Київський політехнічний інститут», академік НАН України

Іван ЗЯЗЮН,

доктор філософських наук, професор, директор Інституту професійної освіти АПН України, академік АПН України

Василь КРЕМЕНЬ,

доктор філософських наук, професор, міністр освіти і науки України, президент Академії педагогічних наук України, академік НАН України

Іван КУРАС,

доктор історичних наук, професор, віце-президент НАН України, директор Інституту політології та етнонаціональних досліджень НАН України, академік НАН України

Олекса ОНИЩЕНКО,

доктор філософських наук, професор, академік-секретар НАН України, директор Національної бібліотеки України ім. В. І. Вернадського, академік НАН України

Ганна ОНКОВИЧ,

доктор педагогічних наук, професор, завідувач відділу Інституту вищої освіти АПН України (заступник головного редактора)

Геннадій ПІВНЯК,

доктор технічних наук, професор, ректор Національної гірничої академії України, академік НАН України

Віктор СКОПЕНКО,

доктор хімічних наук, професор, ректор Київського національного університету ім. Т. Г. Шевченка, академік НАН України

Валерій СМОЛІЙ,

доктор історичних наук, професор, директор Інституту історії НАН України, академік НАН України

Михайло СТЕПКО,

професор, кандидат фізико-математичних наук, заступник міністра освіти і науки України

Петро ТАЛАНЧУК,

доктор технічних наук, професор, президент Відкритого міжнародного університету розвитку людини «Україна», академік АПН України

Василь ТАЦІЙ,

доктор юридичних наук, професор, ректор Української національної юридичної академії ім. Ярослава Мудрого, академік НАН України

Юрій ШЕМШУЧЕНКО,

доктор юридичних наук, професор, директор Інституту держави і права НАН України, академік НАН України

Володимир ШИНКАРУК,

доктор філософських наук, професор, директор Інституту філософії НАН України, академік НАН України

Микола ШКІЛЬ,

доктор фізико-математичних наук, професор, ректор Київського національного педагогічного університету ім. М. П. Драгоманова, академік АПН України

Редакційна колегія з напрямів:

педагогіки — Надія БІБІК, Наталія ДЕМ'ЯНЕНКО, Леонід КАНІЩЕНКО,
Галина КОЗЛАКОВА, Тамара ЯЦЕНКО

психології — Іван БЕХ, В'ячеслав КАЗМІРЕНКО, Сергій МАКСИМЕНКО,
Віталій ТАТЕНКО, Юрій ТРОФИМОВ

філософії — Петро ГНАТЕНКО, Леонід ГУБЕРСЬКИЙ, Анатолій КОНВЕРСЬКИЙ,
Валентин КРИСАЧЕНКО, Володимир ЯРОШОВЕЦЬ

політології — Микола ГОЛОВАТИЙ, Федір КИРИЛЮК, Микола МИХАЛЬЧЕНКО,
Віктор ПАЗЕНОК, Віталій СКУРАТІВСЬКИЙ

економічної теорії — Віталій БОБРОВ, Володимир ЄВТУШЕВСЬКИЙ,
Юрій НІКОЛЕНКО, Антон ФІЛІПЕНКО, Дмитро ЧЕРВАНЬОВ

Відповідальний секретар

кандидат історичних наук
Павло КУЛЯС

Адреса редакції:

01014, м. Київ-14, вул. Бастіонна, 9.
Інститут вищої освіти АПН України,
тел. 290-13-68, 290-08-04

Віктор АНДРУЩЕНКО. Теоретико-методологічні засади модернізації вищої освіти в Україні на рубежі століть <i>(За матеріалами доповіді, виголошеної на засіданні загальних зборів АПН України 23 листопада 2000 р.)</i>	5
---	----------

Філософія, зміст і прогнозування вищої освіти

Микола МИХАЛЬЧЕНКО. Освіта і наука: пошуки нових парадигм модернізації	14
Олександр ГОЛУБЕНКО, Вікторія СУХАНЦЕВА. Східноукраїнський національний університет у контексті вітчизняної та світової парадигми освіти	24
Сергій ШЕЙКО. І наука, і культура <i>(Філософія освіти в системі науково-теоретичного та культурологічного освоєння світу)</i>	31
Владлен ЛУТАЙ. Рух на випередження <i>(Реформування вищої освіти на основі становлення філософсько-методологічної парадигми постнекласичної науки)</i>	33

Час реформ

(Реформа вищої освіти України: шляхи та засоби здійснення)

Олександр РОМАНОВСЬКИЙ. Проблеми підготовки національних підприємців	44
Сергій ВЕТРОВ. Тип навчання — інноваційний <i>(Шлях до побудови особистісно орієнтованої системи безперервної освіти)</i>	50
Григорій ТЕМКО. Військова вища освіта: особливості і перспективи розвитку	58
Олександр СИДОРЕНКО. Проблеми гуманізації та гуманітаризації в освітній реформі в Україні	63
Ганна ОНКОВИЧ, Зоя ДОНЕЦЬ. Культурологія чи історія культури? <i>(«Історія української та зарубіжної культури»: блочно-модульне викладання)</i>	68

Трибуна ректора

Анатолій ПАВЛЕНКО. До європейського рівня освіти <i>(З досвіду Київського національного економічного університету)</i>	71
Київський національний економічний університет	75
Дмитро ЛУК'ЯНЕНКО. Глобалізація економічного розвитку: українська перспектива	79
Анатолій ПОРУЧНИК. Магістерський диплом — ключ до успіху в сучасному бізнесі	85

Педагогічна майстерність

Людмила МОРОЗОВА. Виховання екологічної культури особистості	88
Петро ЩЕРБАНЬ. Гідність, гордість і відповідальність	93

Слово — молодому науковцю

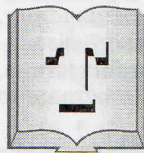
Алла КМЕЦЬ. Екологічна свідомість майбутніх учителів: проблеми, зміст, типологія	96
Анатолій ПОХРЕСНИК. Структура соціокультурних орієнтацій студентської молоді: до методології визначення	100

Сергій ШЕЙКО

І НАУКА, І КУЛЬТУРА (Філософія освіти в системі науково- теоретичного та культурологічного освоєння світу)

© С. Шейко. 2001

ому евристично філософія освіти органічно має поєднувати в собі можливості «чистої» науки, не полишаючи загальнофілософського ґрунту, а з другого боку, вона практично застосовує методологічні принципи пізнання до педагогіки, являючи собою особливу духовно-практичну діяльність, спрямовану на сутнісне опанування процесу виховання та навчання. В цьому ми вбачаємо особливе призначення філософії освіти. Так, на думку відомого філософа-освітянина С. Й. Гессена, жодна теоретична, суто абстрактна наука не може не отримати свого практичного застосування, і, навпаки, практичні наукові дисципліни з усією необхідністю потребують логіко-раціоналістичного обґрунтування. Щоб з'ясувати об'єктивні норми педагогічної діяльності, важливо визначити загальні закони взаємодії природи і суспільства, з одного боку, та людини — з другого.

Філософія освіти багатовимірна, поліваріантна, поєднує в собі елементи емпіризму і раціоналізму, сенсуалізму та інтуїтивізму, прагматизму, ірраціоналізму, а також монізму і плюралізму.

Предметом філософії освіти є сутнісне, глибинне усвідомлення закономірностей існування та розвитку світоглядно-пізнавальних принципів як необхідних підстав сучасної педагогічної теорії та практики. До з'ясування філософських підвалин педагогічна наука звичайно мала свою теорію та її практичне втілення, керуючись переважно емпіричними фактами та певними узагальненнями. Філософія освіти підносить педагогічну науку на якісно новий рівень пізнання, на ступінь саморефлексії, самоусвідомлення влас-

Філософія освіти має довгу історію свого розвитку, проте ще й досі уточнюється визначення її предмета і змісту з принципово нових світоглядно-методологічних позицій. Важливою, зокрема, є проблема з'ясування місця філософії освіти в системі науково-теоретичного знання та духовної культури людства. Згідно з поглядами науковців філософія освіти належить до наук теоретичних. Водночас вона слугує загальнометодологічною та світоглядною підставою для розвитку педагогіки й педагогічної практики, тобто належить до практичних наук, завданням яких є визначення певних правил і норм діяльності освітянина.

них духовно-теоретичних підвалин, спрямовує її розвиток від однобічно моністичних уявлень до всебічно різноманітних, плюралістичних положень; вона включає в себе і науково-теоретичні, і духовно-іраціональні можливості пізнання, тому й справедливе твердження, що «філософія — не наука, а наука — не філософія».

Як наукова система філософія освіти має свої логічні поняття, категорії, закони, теоретичні принципи та методи пізнання. Це принципова позиція Аристотеля, Ф. Бекона, Г. Лейбніца, Й. Фіхте, Г. Гегеля, сучасних філософів-неопозитивістів. Проте філософія, як і похідна від неї філософія освіти, не може бути адекватною науковому раціоналізму, бо вона завжди прагне загальної мудрості, наднаукового, надлогічного її визначення, оскільки результатом філософського пізнання не може бути окрема самостійна істина, а різноманітні форми духовно-теоретичного та практичного освоєння світу.

До так званих нерациональних форм виміру змісту філософії освіти належать інтуїтивні, іраціонально-вольові, внутрішньо-екзистенційні засоби пізнання і така духовно-емоційна форма, як релігійна віра, що є основою православної «філософії серця» Г. Сковороди, П. Юркевича, П. Флоренського, М. Бердяєва. Тому філософія освіти лише в певному сенсі належить до науково-теоретичних дисциплін, а в інших проявах вона становить найважливішу частину духовної культури людства. Це, безумовно, впливає з розкриття її предмета та змісту дослідження.

Філософія освіти має безпосередній зв'язок із мистецтвом, зокрема і з художньою літературою. У цьому переконуємося, звернувшись до філософсько-освітніх ідей у творчості М. Гоголя, Т. Шевченка, І. Франка, Лесі Українки, М. Хвильового, у творчих пошуках Ф. Достоєвського та Л. Толстого. В художній формі ми знаходимо вирішення важливих філософсько-освітніх питань, що становлять основу сучасної вітчизняної та зарубіжної філософії освіти, хоча вони не мають науково-раціоналістичного виразу. Прикладом спорідненості художньої творчості й філософії освіти слугують основні праці засновників сучасних філософських напрямів ХХ ст. — екзистенціалізму, персоналізму, гуманістичного психоаналізу, зокрема творчість Ж.-П. Сартра, А. Камю, М. Бердяєва, Л. Шестова, Є. Фромма, К. Юнга. Скільки культурних цінностей, стільки й маємо видів освіти та їх філософ-

ських обґрунтувань, — зауважував філософ-освітянин С. Й. Гессен. Освіта має морально-духовний, науково-теоретичний, художньо-естетичний, політико-правовий та релігійно-духовний характер. Різні сфери культури визначають поділ освіти на її основні види.

Згідно з цим педагогічна теорія ділиться на відповідну кількість сфер: теорію моралі, теорію мистецтва, власне науку, релігію, господарство та їх теоретичне обґрунтування. Ці окремі теорії становлять різні сфери філософського освоєння навчально-виховного процесу. Так, наприклад, науковий раціоналізм як особлива культурна цінність досліджується за допомогою логіки як загальної методології, що встановлює поняття та закони наукового пізнання, формує гіпотези і теоретичні системи («Критика чистого розуму» І. Канта, «Науковчення» Й. Фіхте, «Наука логіки» Г. Гегеля). Естетика досліджує глибинні закономірності творчості митця, визначає їх класифікацію («Філософія мистецтва» Шеллінга). Сутність і зміст моралі вивчає етика («Виправдання добра» В. С. Соловйова). Тому окремі філософські дисципліни відповідає особливий розподіл педагогіки у вигляді прикладної її частини: логіки — теорія наукової освіти, власне дидактика; етиці — теорія моральної освіти; естетики — теорія художньої освіти. На цей факт звертав увагу відомий представник філософії освіти початку ХХ століття С. Й. Гессен. Так, він вважав, що педагогіка «може бути названа прикладною філософією», а «історія педагогіки є частиною, відображенням історії філософії».

Таким чином, визначення об'єкта й предмета філософії освіти як єдності теоретичного та духовно-практичного знання послідовно приводить до розуміння її сутності як багатовимірного, плюралістичного розмаїття. Можна упевнено стверджувати, що філософія освіти є водночас і наука, і культура; вона завжди поєднує в собі логіко-раціоналістичні, морально-етичні, естетичні та духовно-релігійні виміри. Філософія освіти прагне до справжнього втілення софійності — нескінченної мудрості. Головним її завданням є загальноосвітнє, методологічне обґрунтування педагогічної діяльності: сутнісне осмислення внутрішніх підстав теорії педагогіки, визначення закономірних зв'язків та основ творчого характеру діяльності освітянина в навчально-виховному процесі.